

UDK: 821.512.133-32.09

**ABDULLA QAHHORNING "KO'R" HIKOYASIDA INSONIY
QIYOFA VA IJTIMOIIY REALLIK**

*Farg'ona davlat universiteti, Filologiya fakulteti:
o'zbek tili yo'nalishi, 1-kurs 25.178-guruh talabasi*

Muallif: Akbaraliyeva Xurshida Kamoliddin qizi

Ilmiy rahbar: Abdullayeva Gulnoza

Annotatsiya. Ushbu maqolada Abdulla Qahhorning o'zbek adabiyotidagi eng ta'sirchan hikoyalardan biri - "Ko'r" asari tahlil qilinadi. Maqolada hikoyaning g'oyaviy-badiiy mazmuni, qahramonlar psixologiyasi, muallif uslubining o'ziga xos xususiyatlari, shuningdek, asarda tasvirlangan ijtimoiy va ma'naviy ziddiyatlar keng yoritiladi. Adabiy tanqid nazariyasidan kelib chiqib, hikoyaning kompozitsion tuzilishi, ramziy qatlamlari va badiiy vositalari ilmiy metodologiya asosida ko'rib chiqiladi. Maqolada A. Qahhorning yozuvchilik mahorati alohida ta'kidlanib, asarning o'zbek nasri rivoji uchun tutgan o'rni belgilanadi.

Kalit so'zlar: Abdulla Qahhor, "Ko'r" hikoyasi, o'zbek nasri, badiiy psixologizm, ijtimoiy tanqid, simvolizm, kompozitsiya, yozuvchilik mahorati.

Annotation. This article analyzes one of the most compelling short stories in Uzbek literature — "Blind Man" ("Ko'r") by Abdulla Qahhor. The study examines the ideological and artistic content of the story, the psychology of its characters, the distinctive features of the author's style, as well as the social and moral contradictions depicted in the work. Drawing on literary criticism methodology, the article explores the compositional structure, symbolic layers, and artistic devices of the story within a scientific framework. Special attention is paid to Qahhor's literary mastery and the significance of this work in the development of Uzbek prose.

O'zbek adabiyotining XX asr badiiy nasri tarixida Abdulla Qahhor maxsus o'rin tutadi. U o'z ijodi bilan o'zbek hikoyachilik san'atini jahon adabiyoti darajasiga ko'tardi. Yozuvchining qahramonlarining har biri — o'ziga xos bir dunyo, o'z fojia va umidi bilan yashovchi tirik siymolar"[1,214-b]. Yozuvchining "Ko'r", "Bemor", "Dahshat", "Asror bobo", "O'g'ri" kabi hikoyalari o'zbek nasrida psixologik realistik yo'nalishning yuksak namunalari hisoblanadi. Ushbu maqolada ana shunday asarlardan biri - "Ko'r" hikoyasi har tomonlama tahlil qilinadi.

Hikoya o'zbek adabiyotshunosligida munosib o'rganilgan bo'lsa-da, uning badiiy ramz tizimi, psixologik ichki qatlamlari va ijtimoiy ma'nolari hali-hanuz yangi tadqiqotlarga muhtoj. Shu jihatdan ushbu maqola dolzarb ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Yozuvchi ijodi o'zbek adabiyotida lirik psixologik hikoya janrining rivojida muhim bosqichni belgilaydi. Professor Sh.Tursunov o'zining "O'zbek hikoyachilik san'ati" monografiyasida yozadi: "Qahhor hikoyalarda oddiy, hatto ko'rimsizdek tuyuladigan voqealar orqali inson qalbining eng nozik qirralariga nazar tashlash -bu muallif mahoratining asosiy belgisidir"[2,88-b] Yozuvchi ijodiga xos xususiyatlar qatorida lakonizm, ichki monolog texnikasi, dialogdagi psixologik zichlik va keskin syujet burilishlari alohida ko'zga tashlanadi. Abdulla Qahhor o'z qahramonlarini odatdagi hayotiy vaziyatlardan olib tasvirlar, ammo bu vaziyatlar ko'pincha chuqur allegorik ma'no kasb etadi. "Ko'r" hikoyasi ham shunday asarlar sirasiga kiradi -tashqi ko'rinishda oddiy maishiy voqea bayon etilsa-da, ichi mafkuraviy, ma'naviy va ijtimoiy qatlamlarga boy. "Ko'r" hikoyasida asosiy qahramon -ko'r bir chol- aslida jamiyat va insoniy adolat masalalarini anglatuvchi ramziy obrazdir. Ulug' O.Sharafiddinov o'zining "Badiiy mahorat sirlari" asarida quyidagicha fikr bildiradi: "Abdulla Qahhor simvolizmi sodda tuyuladi, ammo har bir detal zamirida falsafiy ma'no yashiringan [3,135-b]. Ko'r cholning: "*Men ko'rmasam ham, hammani ko'raman*"-degan so'zlari asarning eng ta'sirchan jumlaridan biri bo'lib, unda jamiyatdagi ma'naviy ko'rlikning tanqidi mujassam. Hikoyada ikki xil "ko'rlik" qarama-qarshi qo'yiladi: biologik ko'rlik va ma'naviy ko'rlik. Asarning bosh g'oyasi shundaki, ko'zlari sog' bo'la turib ma'naviy jihatdan ko'r bo'lgan insonlar ko'r choldan ko'ra ko'proq yo'lini adashgan.

Hikoyaning kompozitsion tuzilishi klassik uch qismli shaklga asoslanadi: kirish-kulminatsiya -xotima. Ammo Abdulla Qahhor bu sxemaga o'ziga xos psixologik ichki oqimni singdiradi. Muallif tashqi harakat minimumga tushirilganda ham qahramonlar ruhiyatini katta mahorat bilan ochib beradi. O.Yoqubov o'zining "Yozuvchi ijodxonasida" asarida yozadi: "Qahhorni o'qigan har bir kishi, uning qahramonlariga qo'shilib yig'laydi, kuylaydi yoki o'ylanib qoladi" [4,44-bet]. "Ko'r" hikoyasida dialoglar asosiy psixologik yuk ko'taradi. Cholning har bir so'zi o'ylangan, puxta, ramzga boy. Muallif oddiy so'zlashuvni falsafiy dialogga aylantiradi. Bu uslub Chexov hikoyachiligiga yaqin tursa-da, Qahhor o'z milliy uslubini saqlab qoladi. Asarda rang ramziyati muhim o'rin egallaydi: zulmat va nur, ko'rlik va ko'rish qobilyati-bular yaxshilik-yomonlik, haqiqat-yolg'on dixotomiyasini ifodalaydi. „Qahhor asarlaridagi tabiat tasviri -bu faqat foniy emas, balki qahramonning ichki holatini ko'rsatuvchi psixologik ko'zgu" [5,218-bet].

Hikoyada muallif nutqi va qahramon nutqi orasidagi chegara ko'pincha qo'shilib ketadi-bu erkin bilvosita nutq (style indirect libre) uslubiga mansub bo'lib, o'zbek nasrida Qahhorning yangi texnik yutug'i hisoblanadi. Ushbu texnika orqali o'quvchi bevosita qahramon ruhiyatiga kirish imkoniyatiga ega bo'ladi. "Ko'r" hikoyasi o'zbek adabiyotida ijtimoiy-psixologik yo'nalishni mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. "Qahhor hikoyalari-o'zbek nasrining jahon adabiyotiga integratsiya jarayonining boshlanish nuqtasidir" [5,102-b]. Asarning akademik jihatdan o'rganilishi hali ham

yangi kashfiyotlarni va'da qiladi. Bu hikoya insonning ichki olami, ijtimoiy adolat va ma'naviy ko'rlik mavzularini bir-biriga organik ravishda bog'lab, o'lmas badiiy asar yaratishga erishgan."Ko'r" hikoyasi Abdulla Qahhorning ijodiy merosida markaziy o'rin egallagan asarlardan biridir. Hikoyaning o'ziga xos qiymati shundaki, u bir tomondan milliy hayot haqiqatini to'la aks ettirgani holda, ikkinchi tomondan umuminsoniy falsafiy muammolarni ko'tarib chiqadi. Asarning kompozitsion barkamolligi, psixologik chuqurligi va til-uslub go'zalligi uni o'zbek adabiyotining oltin xazinasiga kiritishga asos bo'ladi. Ushbu maqola ko'rsatib berganidek, asar hali ko'plab tadqiqot yo'nalishlari uchun ochiq manba bo'lib qola veradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdulla Qahhor. "Hikoyalar". — Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2005. — 320 b.
2. Karimov N. "O'zbek adabiyoti tarixi". — Toshkent: Fan nashriyoti, 2006. — 214–219-betlar.
3. Tursunov Sh. "O'zbek hikoyachilik san'ati". — Toshkent: O'qituvchi, 1995. — 88–105-betlar.
4. Sharafiddinov O. "Badiiy mahorat sirlari". — Toshkent: G'afur G'ulom nashriyoti, 2001. — 130–140-betlar.
5. Abdullayev B. "XX asr o'zbek hikoyachiligi". — Toshkent: Fan, 2010. — 72–80-betlar.
6. Yoqubov O. "Yozuvchi ijodxonasida". — Toshkent: Sharq, 1998. — 40–50-betlar.